

SÁRAY LÁSZLÓ

Emlékfa-ültetés Hubay Miklós tiszteletére



SÁRAY LÁSZLÓ (1942) Miskolc

Örömmel látom és köszöntöm Önöket Tokaj legsebbebb emlékparkjában!

Újsághír, hogy a Hungarikumok Gyűjteménye – Magyar Értéktár elismerése birtokában a Tokaji Író-tábor, a felújított Irodalmi Emlékparkban húsz év után ismét fát ültet, ma Hubay Miklós és Oláh János emlékére. A legnemesebb előrelátás, hogy a jövőre 950 éves Tokaj, az idén hetvenéves gimnázium, a hatvanéves Múzeum és az ötvenedik Író-tábor közössége tovább gyarapítja az emlékkert névtárát és értékét. Az emlékfák – reményeim szerint – faóriások lesznek, terebélyes lombzattal, számos 21. századi generáció örömeire. Mindez több, mint egy gesztus, egy alkalmi tisztelet. Meggyőződése, hogy a jubiláló Író-tábor és a város a mai napon is jövőt épít!

Tanúja voltam Hubay Miklós Tokaj iránti ragaszkodásának és az Író-tábort segítő munkájának, amely Soltész Márton kiadványainak köszönhetően már részét képezi az ötvenéves író-tábor-történetnek.

Hubay Miklós, akit elsősorban drámaíróként ismerünk, 1918-ban született Nagyváradon, és 2011 tavaszán hunyt el Budapesten. Élt kilencvenhárom évet. Részletes és teljes életrajza máig nincs. Amit tudunk: a Pázmány Péter Tudományegyetemen végzett. 1942-től már ösztöndíjas Genfben, és könyvtárvezető. Csak a negyvenes évek végén tért haza. Tanított a Színházművészeti Főiskolán, és dramaturgja volt a Nemzeti Színháznak. 1956-ban a Szabad Magyar Rádió irodalmi adását vezette. Bizonyára nem véletlen, hogy a következő évben elvesztette mindkét állását. Fordításokból próbált megélni. A magyar irodalmi és színházi élet csak átmenetileg és nehezen fogadta be. Két műve ennek ellenére színházi sikerdarab volt a hatvanas évek elején. Sőt, 1955-től tízévenként, összesen háromszor József Attila-díjat is kapott.

Mégis, a hosszan tartó hazai mellőzés és állástalanság miatt Hubay Miklós tizenöt évig tartó – Sárközy Péter kifejezésével – „önkéntes száműzést” vállalt, amely egyfajta emigrációnak is felfogható. Nyugaton élő barátai egyetemi tanári, illetve lektori állást kínáltak fel neki Firenzében, és Aczél György kiengedte az állandóan panaszkodó Hubayt.

A magyar irodalmat tanította, népszerűsítette. Hazai nyugdíjazására 1981-ben került sor, amikor megválasztották a Magyar Írók Szövetsége elnökének. Csak firenzei évei után – hosszú évtizedek múltával – kapta vissza magyar katedráját a Színházművészeti Főiskolán. 1991-ben megválasztották a Magyar P. E. N. Club elnökének. Megbízatása tíz évig tartott. Ebben az időszakban már állandó résztvevője és támogatója volt a Tokaji Író-tábornak – sőt, tagságot és elnökséget is vállalt a kuratóriumban.

Az író-tábori és személyes kapcsolatok kezdeti dátuma: 1983. Ebben az évben volt először vendégünk a XII. író-tábor Miskolcon rendezett befejező napi tanácskozásán. Felkérésünkre a magyar dráma és a színház kapcsolatáról tartott vitaindító előadást. Megemlékezett Madách Imre *Az ember tragédiája* című színművének első bemutatójáról, illetve ennek százéves évfordulójáról. Beszélt a madáchi gondolatok időszerezéséről, és hitet tett az új magyar drámaírás mellett. Mint az Írószövetség elnöke, részt vett a lillafüredi József Attila-emléktábla író-tábori koszorújának elhelyezésében is. Hubay Miklós a következő évben már több időt töltött a Tokaji Író-táborban. A szokásos megyejárás során a széphalmi Kazinczy-sír előtt tisztelegő koszorúzó között állt, és megerősítette: minden magyar írónak illik egyszer életében elzarándokolnia a mester sírjához. Mindez 1984. október 18-án, egy csütörtöki napon történt. (Először és utoljára került sor ilyen késő őszi időpontban az író-tábor megrendezésére.)

Hubay és a Tokaji Író-tábor Egyesület kapcsolata a rendszerváltás után vált intenzívvé. A magyar P. E. N. Clubot képviselő aláírása ma is látható az egyesület alapszabály-záradéknál. 1991-től már az író-tábori kuratórium tagja, s majd húsz évig szellemi motorja. Ebben az évben a *Történelmi lecke* címet kapta a tanácskozás, amelyre kivételesen a tokaji sportcsarnokban került sor. Hubay Miklós *Ki volt a bálanya?* című előadását nagy figyelem kísérte. Ezt követően az író-táborok gyakori előadója, fel-szólalója, kitűnő vitapartnere volt egészen nyolcvanöt éves koráig.

Elhangzott a tokaji Irodalmi Emlékparkban, 2022. augusztus 25-én, Hubay Miklós és Oláh János emlékfájának elültetése előtt.

1992-ben Cseres Tibor, a kuratórium első elnöke már másodszer nyitotta meg a tábort a Rákóczi-pincében a rá jellemző bölcsességgel és derűvel. A megnyitón jelen volt és köszöntőt mondott a pince új bérlője, a francia cég elnöke Párizsból. A ceremónia után – még a pincében – Hubay Miklós elegáns javaslatot tett. Azt mondta: „Engem a hely szelleme és az új tulajdonos kultúraszeregetete arra sarkall, hogy meggyőzzem a P. E. N. elnökséget: ezek után ne Budapesten, hanem Tokajban kerüljön sor a közös magyar–francia Illyés-díj átadására!” Majd hozzátette: „Ez az aktus talán növelné a Tokaji Íródtábor jelentőségét.”

Javaslatát 1993-ban meg is valósult. A Rákóczi-pincében tartott irodalmi estre népes francia P. E. N.-küldöttség érkezett. Első alkalommal Mészöly Dezső kapott Illyés-díjat Tokajban. 1996-ban Szabó Ferenc részesült a díjban, aki sokáig Rómában működött. 1998-ban a P. E. N. titkáráról, Zsille Gábor úrtól érkezett egy fax Miskolcra. Gábor lelkesen jelezte, hogy a magyar–francia közös díjat az illetékes bizottság felkért kurátorai az idén Lackfi Jánosnak ítélték. Az Illyés-díj utolsó átadására 2000-ben került sor, amikor a marosvásárhelyi Tóth István részesült elismerésben.

Úgy éreztem, hogy Hubay Miklós bizalmába fogadott. Megbízott bennem. Sokat mesélt házasságáról, felesége hosszan tartó betegségéről, gyermekeiről, olasz és francia élményeiről, kapcsolatairól. Sőt, elképesztő, megalázóan alacsony magyar nyugdíjáról is, mert ha nem jön az olasz nyugdíjkiegészítés, már rég felkopott volna az álla a huszonnégy országos és nemzetközi elismerés és a Kossuth-díj dacára.

Havonta egyszer, mindig vasárnap délelőtt, felhívott telefonon. Hívása egy-másfél óránál rövidebb soha nem volt. Ilyenkor sajnáltam igazán, hogy nem lehettem hallgatója, tanítványa még kevésbé. Kár, hogy telefonos irodalomóráit nem rögzíthettem.

Szívesen említem az augusztusi tokaji sétáló éjszakáink történetét is. Miklós kedvenc szállásáról, a Millennium Hotelből számos alkalommal éjfél körüli beszélgetésre invitált. A főutca közepén jártunk le s föl, amikor a városka már elcsendesedett, és a Tisza–Bodrog-torkolat irányából hűs szellő fújdogált. Mindig jól érezte magát. Sokszor megvallotta Tokaj és a borkultúra iránti szeretetét. Beszélt, mesélt, gyakran idézte Adyt és József Attilát, megállt, szerepelt. Bámulatosan friss volt nyolcvan felül is! Csendes főutcai sétáink során irodalomtörténeti és művészeti emlékeivel tüntetett ki, s ezek a jó értelemben vett leckék mai napig kedves emlékeim. Sajnálom, hogy nem volt egy kézi magnetofon nálam.

Hubay Miklós a 20. század egyik jelentős drámaírója és a magyar irodalom eredményes olaszországi népszerűsítője. Sokan szerették, de voltak irigyei is. Máig vitatják például hazai és nyugati népszerűségét, karrierjét, megbecsülését. Tény azonban, hogy Hubay Miklós műveltségével, irodalomszeretetével sok-sok barátot szerzett hazánknak és az íródtábornak is.

Barátságát éreztem akkor is, amikor beavatott borsodi problémájának megoldásába. Elmondta, hogy anyai ágon családi örökség köti a Miskolchoz közeli Bükkaranyoshoz, és kérte, hogy legyek segítségére az elveszett örökség visszaszerzésében vagy legalább a kárpótlásban. Dr. Kiss József miskolci ügyvéd úr három évig foglalkozott az ügygel – igaz, Miklós határidő-mulasztásai miatt nem sok sikerrel.

Idősebb korában számos javaslattal lepett meg bennünket. Kereste a megbékélést, helyét, szerepét a rendezetlen ügyek megoldásában. Évekig foglalkoztatta például, hogyan lehet megbékíteni a magyar Tokaj-Hegyalja és az olasz Friuli tartomány vezetőit, s ezáltal a brüsszeli bürokratákat, hogy ne vegyék el az olaszoktól az általuk termelt tokaji bortól a névhasználat jogát. Megígérte Májer János polgármester úrnak, hogy küldöttséget szervez a tartományból a legfelsőbb szinten, és egy hordó olasz tokaji bort hoznak ajándékba, ha nem ragaszkodunk a „tokaji bor” kizárólagos magyar névhasználatához. Nehezen fogadta el, hogy ez a kérdés bonyolultabb. A jó szándékot azonban senki sem kérdőjelezte meg, s amikor Debrecenben bemutatták *Elnémulás* című drámáját, kiderült, hogy Miklós szándéka elsősorban a kihalóban lévő olasz friuli nyelv védelmezése volt. Felismerésének máig érvényes, komoly üzenete van, hiszen a magyarság eddig megállíthatatlan fogyása a Kárpát-medencében drámaian aktuálissá teszi megmaradásunk szorongató kérdőjeleit.

1999-ben dr. Habsburg Ottó díszpolgári címet kapott Tisza-Tokaj városától. Hubay Miklós megígérte: beszél vele, és megpróbálja rávenni: jöjjön el a Tokaji Íródtáborba, és az egykori kamarai birtok központjában kövesse meg a Habsburg család nevében a magyar népet 1849. október 6. miatt. Javaslataival a kuratórium is foglalkozott, de nem fogadta el, mert többségünk úgy gondolta, hogy Habsburg Ottó nem lehet felelős felmenői tetteiért, ezért nem fogja és nem is teheti, hogy bocsánatot kérjen. Az író és az elnök jó szándékát azonban ekkor sem mulasztotta el megköszönni testületünk.

Hubay Miklós 1990 és 2010 között számos alkalommal bátran kiállt a nemzeti gondolat és a magyar érzésvilág mellett. Ezt magam is tapasztaltam,

például az Illyés Archívumban tartott irodalmi este-ken. Mindemellett Hubay továbbra is egy nagy európai megbékélés és kulturális ölekezés rendületlen híve maradt. A sérelmi emlékezetpolitika helyett a kulturális-irodalmi együttműködést szorgalmazta, amely – szerinte – a problémák egyedüli orvossága. De azt már kevésbé érezte, hogy az Európai Unióba történő belépésünk és a 2010-es évek utáni Európa már nem egészen az, amelyet ő korábban megismert és szeretett.

Miklós időskori töprengéseit is rendre megosztotta velünk. Az Írótaborban sokszor meghökkentő mondatokat hallhattunk tőle. Szerinte például a 20. század úgy kezdődött, hogy Tisza István visszaüött. Vagy: „Ady Andre élete végén pontosan tudta, hogy őt kiprovokálták!” Vallotta, hogy a múlt század nyolcvanas évtizedében puhult valamelyest az Illyés által megírt zsarnokság, de attól az még diktatúra volt. „Ki tudja ma megmondani – kérdezte 1997-ben –, hogy hol alakítják ki a magyar kultúra sorsát? Jó, hogy a Tokaji Írótabor kísérletet tesz a közös nevező megtalálására, amely mindig nagyon nehéz, de nem lehetetlen!” Miklós tehát megosztotta kételyeit, de hogy a bátorítás, a kiútkeresés sem maradt el részéről, azt az írótabori évkönyvek tanúsítják. Csak reménykedhetünk, hogy víziója időt álló lesz, és érvényes marad a 21. században is. Eltökélten hirdette ugyanis, hogy az európai kultúra és civilizáció állandó és örök.

2003-ban harmincegy éves volt a Tokaji Írótabor, Hubay Miklós, Lengyel Balázs és Hegyi Imre pedig nyolcvanöt. Ebben az évben a Tokaji Esték sorozata a három író-kurátor méltatásáról szól, emlékezetes irodalmi est keretében. 2008-ban sem feledkeztünk meg a kilencvenévesek köszöntéséről, de ezen Lengyel Balázs már nem vehetett részt. Hubay Miklós tiszteletére az ünnepség színhelyül a Paulay Ede Színházat választottuk, amely akkor Tokaj új büszkesége volt. Jánosi Zoltán irodalomtörténész így fejezte be születésnap méltatását:



Hubay Miklós elnök és Sárny László titkár az Írótabor millenniumi fogadásán, 2000. augusztus 18. (Fotó: Sárny Ákos)

tását: „Élete egyetlen drámai tett volt a nemzeti kultúráért, a színpadon és a kulturális szervezetekben, itthon és külföldön. Tisztelt Hubay Miklós! Óriási mértéket állítottál elénk: s nemcsak a nyugati példák, ösztönzések, modellek, hanem az árva, kicsi, de kemény és hűséges, a Tiszát és a Bodrogot Magyarországgal együtt magához ölelő tokaji sziget nevében is. Isten sugározza ránk jószágodat!”

Videofelvétel őrzi a köszöntéseket, a kiváló drámaíró és az írótabor-alapító színpadi köszönetnyilvánítását. Nem sokkal később kiderült: Hegyi Imre és Hubay Miklós utolsó tokaji szereplésének voltunk szem- és fültanúi.

Amikor a kilencvenen túl elvesztettük Hubay Miklóst, Antall István irodalmi szerkesztő, a kurátortárs így emlékezett: „Miklós olaszországi száműzetését is arra használta fel, hogy a magyar irodalomnak szerezzen örökös híveket. Történelemben ágyazott drámaszemlélete másokat is inspirált. Látását elveszítve is látó volt közöttünk!”

Történt, hogy 2019-ben Szentmártoni János elnök úr megkérdezett: „Laci, lennének-e ötleteid az 50. évfordulóra?” Volt – például ez a mai faültetés. János és utódja felkarolta, s így a városvezetés és a gimnázium segítségével ma meg is valósul Hubay Miklós álma. Köszönöm mindnyájatoknak!

Kedves Miklós, ott fenn a magasban!

Láthatod, tölgyfát ültetünk emlékedre. Szívem szerint hoztam volna egy-egy marék földet Nagyváradról, Budapestről, sőt Genfből, Firenzéből, Debrecenből és Bükkaranyosról is – mégis arra kérünk, fogadd el, hogy a nektárt termelő jó tokaji földdel ültetjük el és tápláljuk emlékfád gyökereit. Reménykedünk, hogy felnövő, bennünket létraként összekötő emlékfád koronája egyre közelebb kerül hozzád. Tudd, hogy a fádat körülálló ifjú kollégák méltó utódok, akik vállalják a magyar és európai kultúra neked is tetsző értékeit. Hisszük, hogy a kert kispadján mindig lesznek visszatérő olvasók, kiránduló könyvbarát zarándokok és itt tanuló diákok.

Neked eltökélt szándékod volt, hogy műveidben a halottakat is tovább szerepeltess az élők között. Mi egy emlékfával éltetjük és ápoljuk Tokaj- és írótabor-szeretetedet. Reméljük, hogy Hubay Miklós emlékfája jól érzi majd magát Németh László, Radnóti Miklós, Lakatos István, Illyés Gyula, Ady Andre és Oláh János közelében, társaságában.

Már csak arra kérünk, kedves Miklós, légy szíves, szólj a most is szorgoskodó Oláh Jánosnak, hagyja abba kis időre a Magyar Napló égi, tokaji kü-

lőnszámának szerkesztését, mert Kisasszony havának 25. napján, a következő percekben rá emlékezünk!

Barátaim!

Az író tábor és a város jól választott. A tölgyfa a legnemesebb fajták egyike. Európa legdaliásabb fája. A tölgy az erő, a kitartás és a hosszú élet szimbóluma. A természet legnagyobb túlélője. A fák fája. A fák királya. Kultikus fa. Ez a nemes földi tüne-

mény lesz Hubay Miklós és Oláh János emlékfája Tokajban.

Köszönöm, hogy megidézhettem egykori elnökünk és barátunk rövid életrajzát, s néhány példával kötődését, gondolkodását és kapcsolatunkat.

Végül halkán, de újra kérem szépen és javaslom Tokajnak és az író tábor vezetésének: egyszer és mindenkorra nevezzük néven, jelöljük meg az irodalmi park összes emlékfáját!

Köszönöm.

UJVÁROSSY LÁSZLÓ, Lélek hordozó 2., 1992, applikált textil, akril (3. terem)

